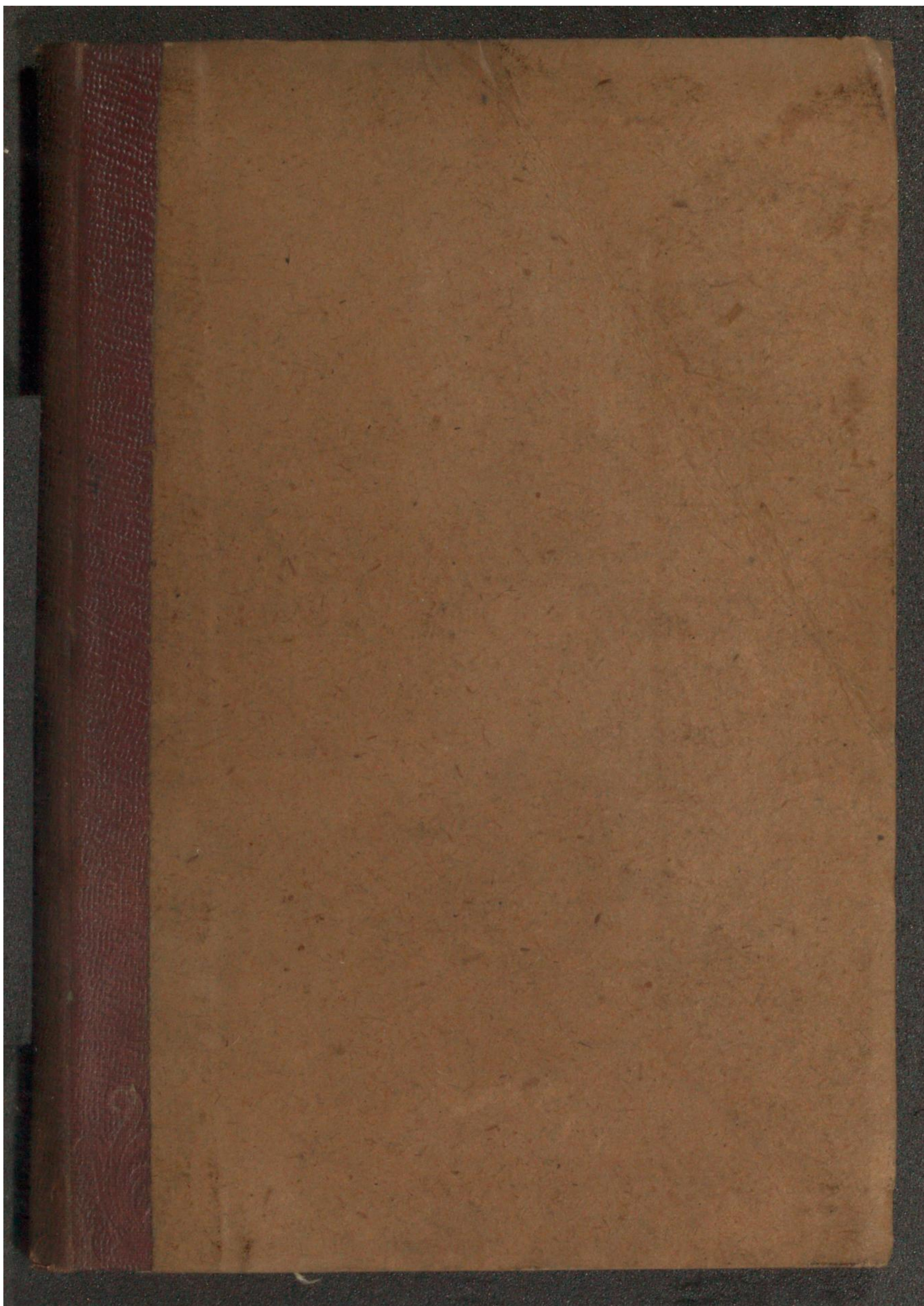
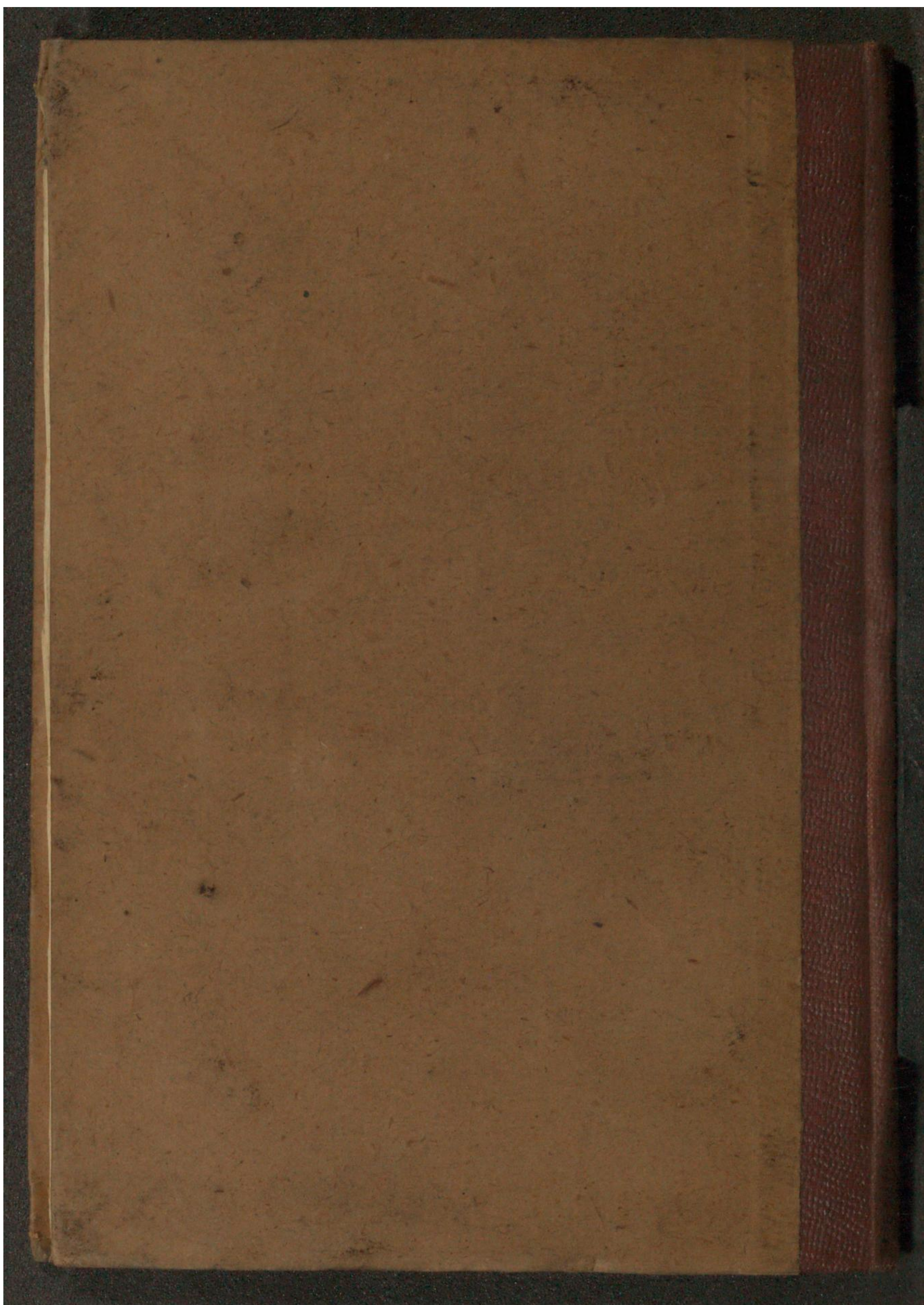

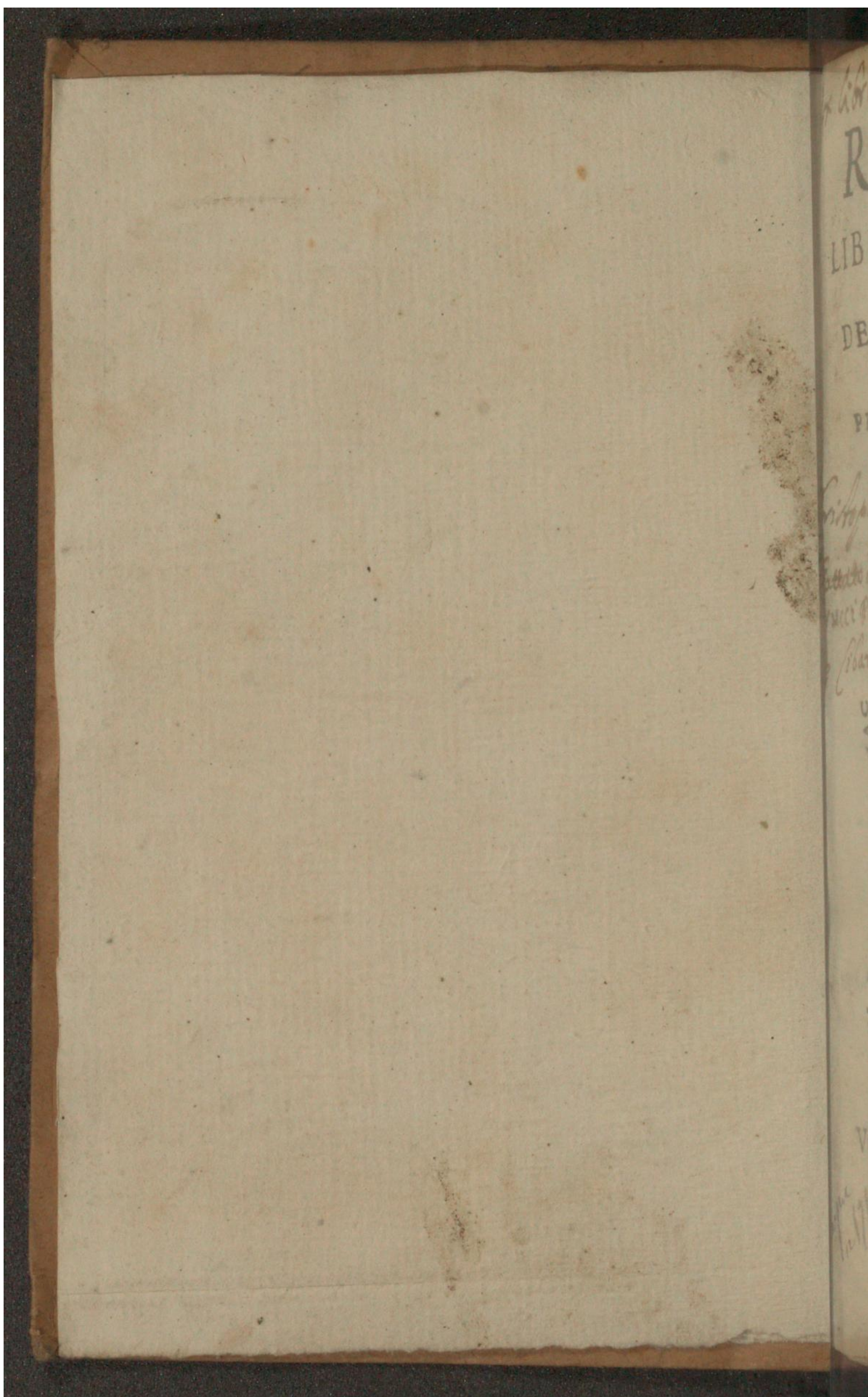

PHASES DE PESTE. 1556

RAZAE

LIBELLVS DE PESTE

DE GRAECO IN LATI-
num sermonem uersus.

PER NICOLAVM MACCHELLVM
Medicum Mutinensem.

AQVA NON SI-

QVI BIBERIT EX HAC

TIET IN AETERNVM.

Venetiis apud Andream Arriuabenum ad
signum Putei. M D L VI.

HERCVLI ATESTINO DVCI FERRARIENSIVM, Mutinensium, Regiensium, &c. Principi optimo

NICOLAVS MACCHELLVS S. P. D.

VM ea tempora optime Princeps instare uideantur, quibus ob nimios intempestiuosq́; imbres ingruentem pestilentiam, quod tamen Dei optimi maximi benignitas auertat, quotidie timere debeamus: non paruam huiusce temporis hominibus utilitatem allaturum me putaui, si Razæ scriptoris Arabici de pestilentia opusculum uerterem quamprimum de græco in latinum sermonem. In quo, meo quidem iudicio, præsentiora ac concinniori breuitate descripta traduntur huiusce luis remedia, quàm in alio quoquam uel latini, uel græci, uel etiam arabici scriptoris libro contineantur. Ac non defuere præteritis temporibus qui id efficere sunt conati, sed illi seu mendosi codicis fraude siue etiam fortaßе græcæ linguæ artisq́; medicinæ inscitia lapsi ita uerterunt, ut ego, quod quidem arroganter dictum uideri nolim, meum huius uertendi laborem, neceßarium propè fore iudicauerim. Conuersum itaque salutarem hunc libellum cum mihi edere in animo esset, non alienum fore arbitratus sum clarißime

Princeps, si eum tibi dicarem, sub cuius imperio uiuerem, cuiq; præterea essem deditißimus: confidens fore, ut quemadmodum tua prouidentia hisce temporibus, quibus uniuersum fere orbem bellis ardere uidemus, nos beati pace, ocioq; fruimur, ita cures ut his remedijs uniuersi populi saluti, tuæq; in primis consulatur: quam quidem conseruari non tua solum, sed etiam nostra multò magis interesse iudicamus. Quod reliquum est, à te peto, ne munusculũ hoc meũ asperneris, cuius utilitatem non paruam futuram esse confirmo, sed id tanquam studiorum meorum primitias accipias uelim. quod si tibi non ingratum fuisse cognouero, mihiq; longior uita suppetet, consequentur id iusta uolumina, quæ & nominis tui claritatem, meiq; erga te animi studium præseferent.

RAZAE MEDICI PRAECLARI TRACTATVS DE PESTE EX SYRIACA LINGVA ad græcam uersus.

Interpretis græci Proœmium.

QVód Galenus quidem, uenerabilis & ſemper colende Imperator, nihil ex his quæ medicam artẽ conſtituunt, prætermiſit, quodq́; nihil eorum quæ ad corporum curationem & diligentiã pertinerent, mentẽ ipſius latuit: neminem eorum qui illius opera & labores ſedulo ſunt aſſecuti, non conceſſiſſe opinor. Atqui non ſicut ipſe in aliorum uſum tractationes elaborauit, ita doctrinam de peſtilenti morbo eſt proſecutus: ſed huius obiter & trãſeundo in ſermonibus quibuſdã eſt memoratus, cũ neq; eó ſpectaret, vt aliquam curationem edoceret. Quamobrem mirũ non eſt, ſi medici quidam huiuſce tempeſtatis nihil operepretium in huius curatione indicauerunt, ut qui nullam idoneam doctrinam, & artis præceptori hærentem acceperint. Illud igitur admiratione eſt dignum, quomodo is qui medicinæ artem prius informem diſtinctis membris con

formauit, quicq; indiscreta certis limitibus circumscripsit, negotium omnium aliorum summe necessariũ pretermisit. Nullus enim ferè est hominum qui huiuscemodi morbo non sit obnoxius. Causa uero paulopost suo loco exponetur. Et quidẽ per Galeni tempora celebres uiri, græce, opere & sermone præclariter eruditi, sublatam mentem ad altiores disciplinas, ad alia quædam, & illa sanè multi studii digna extulere, nemo autem huius vel tantillum est memoratus, vtrius causa nescio: vel quod noluerint, uel si uoluntas affuit, vires defecerint. Nos vero tametsi impræsentiarum nihil nostri afferimus, sed imperio tuo obsequentes pulcherrimam & absolutissimam huius sapientis Razæ de pestilenti morbo tractationem saracenicis dictionibus expositam ad græcas voces immutatam, tuæ celsitudini, vt animus tuus sapiens ac diuinus huius etiam particeps sit, exhibemus. studii quidem, utilis, & animo, et prouidentiæ omnium communi. Quod si à te optimo principe ac rege benigni & cari iudicemur, tibi gratiæ habendæ, qui adhortatus fueris, mouerisq;, & indesinenter in quodlibet bonum opus ducas. Iam igitur doctrinam viri sapientis ad Græcos trahere incipiemus, fidelem dei sapientiam nobis ducem

esse, citra errorem propositam speculationē enarrare, ac neque in alterutram partem declinare, implorantes: sed vt hi, qui boni causa incedunt, hinc & inde transeuntes, nusquā deuiantes & immoti, nulla nos dictio dubia prætereat, nullusq; magnus, & sublimis sensus effugiat. Vir igitur hic admirabilis, vbi morbum in duas species diuisit, in quindecim sermones est partitus.

QVAE IN QVOQVE SERMO-ne continentur.

DE CONSTITVTIONE PEstilenti, & qua ratione omnes fere homines tali morbo occurrant. Cap. 1

B hasce causas singuli fere homines á pestilenti morbo capiuntur, Quoniam omnes homines à generatione ad extremam usque senectutẽ immutantur ac siccescunt. Quocirca sanguis infantium natura multo humidior quám iuuenũ sanguis, adhuc vero quám senum humidior multo, immo & copiosam caliditatem est adeptus. Id quod etiam Galenus in expositionibus Aphorismorum dixit: Caliditas in pueris, inquit, quã in iuuenibus quantitate est maior, in iuuenibus autem uehementior est qualitate. Hoc uero in pueris ex naturalium functionum prestantia indicatur, scilicet incrementi, coctionis, distributionisq́. sanguis enim infantium & puerorum similis est musto, quod nondum coqui cæperit, non quod coctionem habet ad perfectionem accedentem, immo quod necdum coctionis motum habet. Iuuenum autem similis est musto, quod iam ferbuerit, & flatus emiserit, quódque iam à statu anteriore sit immutatum, & iam admodum multum efflauerit

excrementi uaporosi. Quale nimirum est vinum concoctum & mansuefactum, quodq; iam statum absolutum occuparit. At senum sanguis similis est vino, quod uehementiam iam expirarit, abiecerit'que, quódque eò peruenit, vt iam iā perfrigeretur & acescat. Tunc vero pestilens morbus constat, quando sanguis sanè putrescat, et eo vsq; ferueat, vt iam uaporosa & cœnosa expiret excrementa. Immo & cum sanguis ex infantili & musto simili ad iuuenum sanguinem immutetur similem quidem vino iam concocto. Et pestilens ipse morbus per se feruori & ebullitioni est similis, quæ nimirum in mustis accidit feruoris tempore. & ob id quidem omnes ferè á tali morbo capiuntur, & magis mares, quoniam sanguis ob necessitatem à priore statu ad secundum immutatur, sicut ob necessitatem musta ad statum, qui feruorem & ebullitionem sequitur, immutantur. vix'que inuenire posses temperaturam infantis pueri'ue quæ tempore & paulatim, & ordine immuretur adeo, vt manifestentur in sanguine feruor & immutatio in tempore & paulatim. Quam ob rem eiuscemodi temperaturam, quæ consequitur ad eum modum immutatam, frigidam & siccam esse oportet. Temperatura autem puerorum contraria est hisce.

Quæ vero ostendunt quód puerorum temperamentum calidum est humidúmque, ea fuerint, quód alimentum his ex lacte suggeritur, quód si non ex lacte, at parum antea quidem ac nuper hanc uictus rationem & alimoniam possederunt, quam non alię quidem ætates omnes. Immo & hi magis quám reliqui delinquunt in uiuendi forma, & ob id euenit raro, vt horum aliquis hunc declinet morbum. Verum mutatio in morbo fit quodammodo iuxta temperaturarũ differentias, & uiuendi formas, & habitus, & aerem ambientem, & conditionem sanguinis qui est in venis in qualitate & quantitate, & ob id pręoccupat in quibusdam, in quibusdam tardat, & in quibusdam augetur, minuitur in quibusdam, & in quibusdam admodum est qualitate malus, & mitior in quibusdam. Verum iuuenes, quoniam ad secundum statum iam immutatus est ipsorum sanguis, & coctio ipsius complementum est adepta, & humiditatis huius status cui putredo substat, perspirauit, raro in ipsos grassatur morbus. In eos igitur irruit qui in venis vel superfluã humiditatem, vel qualitatem malignam atque perustam habent, vel in eos quidem qui in puerili ætate leuiter á pestilenti morbo capti sanguinem non exacté ad integram abso

lutionem mutauere. Irruit vero & in eos qui caliditatem hebetem, ac sedatam habent, sed iuuenes effecti ea uiuēdi forma utuntur, quæ multam carnem accumulat, vel quæ implet, & sanguinem corrumpit. Senes vero non accidit hoc morbo capi, nisi in pestilentibus cōstitutionibus aëris putredinosi & maligni, in quibus morbus eiuscemodi in populum admodum grassari solet. siquidem is mediocritate superata ad summam caliditatem & humiditatem accessit, & calida constitutio ideo ad morbum vergit, quód spiritum, qui in duabus cordis cauitatibus sedem habet, per cordis medium ad suum temperamentum transfert, de hinc sanguinem etiam uniuersum qui est in arteriis. Cum igitur breuibus & oratione uniuersali pestilentis morbi causam dixerimus, nobis etiam ad corpora pesti obnoxia transeundum.

De corporibus morbo pestilenti opportunis. Cap. 2.

SVnt igitur corpora alba & humida, & obesa, & rubra. Et pessimum quidem est, si præterea ex numero eorum sint, qui à continuis febribus capiuntur, qui'que sanguinem fundunt, & cruentis affectibus sunt

expositi, bullis'que & inflammationibus oculorum, & lippitudinibus, papulis'que. Adhuc vero pessimum est, si multis vescantur dulciariis, ac præsertim palmulis, & melle, & ficubus, & generibus ciborum qui crassarum partium sunt & dulces, cuiusmodi sunt melleæ placentæ, & pulticulæ. Quinimmo & huic affectui noxia sunt, multa meri potio & dulcis lactis usus. Corpora uero gracilia, biliosa & sicca & calida, ἐυφλογία, hoc est, incendio sunt oportuna. Ε'υφλογίαν vero veteres vocauere, alteram ex duabus speciebus sæuiorem, quo modo à multis hanc sic etiam vocari audimus. neque vero hoc nomen in græcis dictionibus licuerit inuenire: atqui doctus hic vir sua lingua, chaspe, nuncupauit. significat autem dictio idem atque, per se: opinamur autem eum dicere velle idem atque, ipso affectui pestilenti sunt obnoxia. Verum si affectus adhuc mutuo differunt, nec mutua carēt communitate, nec absonum quicquam. nihil enim differentiam habet, quod non habeat communitatem. Sed ne circa nomina tempus conteramus. Nos, quando vir iste sapiens differentias suo tempore manifestet, ad rem propositam reuertemur. Verum si forte per pestem papulę effloreant, accidit alterum contrariorū, vel mites & salubres esse, quod

faciles sint numeratu & paucæ, & obscurę: uel perniciosæ & ualdè exitiales: hæ vero vel squalidę & siccæ, vel putrescentes, & quę non concoquuntur. Atqui gracilia corpora, & quæ frigida sunt temperamento, his duabus speciebus, scilicet pestilenti & incendiosę, nequaquam sunt exposita. sin forte accideret, mitis sanè esset: cum febre quidem cõtinente, ab initio ad finem usque: ac cum mediocri, concocta, & miti.

De tempore in quo pestilens morbus magnam populi partem inuadit. Cap. 3.

Tempus vero quo in populum grassatur, et exuberat, hoc est, Autumni pars postrema & veris initium, Item cum pluuiosa est æstas, & austri uicissim spirent. Adhuc cum hyems tepet, & constitutio est austrina. Cum vero æstas sit uehementer calida, siccaque, & autumnus calidus siccúsque, & pluuię tarde admodum aduentabunt: tunc incendium eos præoccupat, qui ad ipsum cõmode fuerint cõparati, graciles dico & calidos, et biliosos. neque raro euenit vt in regionibus quibusdã incolæ regioni assueti, innocui permanerent, tametsi ambiẽtis status sensim ad pe

ſtilentem immutaretur, fuerint vero occupa tiá peſte in optimo tẽporis ſtatu. Præcautio- ne igitur ſtatim vt cœperit & apparere & ho minibus appropinquare, vtendum, ſicut in- ferius exponemus.

De ſignis inuaſionis duorum generum Peſtilentis morbi. Cap. 4.

Signa vero peſtis & incendii, quæ exacer bationem euidenter moſtrant, ſunt hæc. Antecedunt hæc duo genera morbi, continẽs febris, dorſi dolor, narium pruritus, in ſom- no pauor. Sunt hæc propria horum ſigna, magiſq; dorſi dolor vná cum febre, cum his etiam languens toto corpore pungi opina- tur. præterea & pandiculatio, & oſcitàtio fre quens, & in gutture et thorace dolor, cum ſpi ritus difficultate, & tuſſi, & corporis inflãma tione, & ſiccitate, et ſputi craſſitie, vox his rau ca, cũ capitis dolore, pulſu, & grauitate. Inſu per grauiter morbũ ferunt, mœrẽt, nauſeant, & faſtidio detinentur. Verũ uomere & gra- uiter morbum ferre, & mœrore affici, peſti potius quám incendio ſociantur. Dolor autẽ dorſi, & caliditas corporis vniuerſi, & inflam matio, & feruor, & coloris ſplendor, magiſq; uehementia ruboris gingiuarum, magis fami

ſiaria ſunt incendio. Quamobrem cum hæc ſigna videris ac preſertim preſtantisſima, uelu ti dolorem dorſi & pauorem cum febre continenti, peſtis initium eſſe ſcito: tametſi huic magis familiaris eſt dorſi dolor ſicut dicebamus. neque propterea peſtilenti morbo contraria ſigna ſunt mœrore affici & nauſeare. quoniam incendium ex ſanguine conſtet bilioſo, mitior autem peſtis plus habeat ſanguinis boni quàm maligni et corrupti. Et ea eſt cauſa quód non deſtituitur a dolore dorſi. Namque inter duos muſculos qui ſimul adiacent ſpinæ, vena & arteria diſtenduntur. Memorandum igitur eſt curationis ſcopi, ſimul Et prouidentiæ, nec nō vniuerſalis rationis, & primum circa præcautionem dixerimus, qua ratione morbum ante ſignorum apparitionem propulſare oportet, quá que ratione reiicere ſignis iam declaratis. ſecundum qua ratione cito extirpetur. Tertium autem oculis & palpebris, immo & aurium ſordibus, & his quæ in naribus & gutture continentur, articulis que omnibus prouidere, ſcilicet ne ad malum accidat permutari. Quartum celeritate moliri morbi coctionem. Quintum papulas citó exiccare. Sextum quomodo oportet cruſtas abiicere, teſtas que ſquamulas que Septimum, quomodo cicatrices ſint delēdæ.

Octauum,de victusratione,déque alimentis eorum qui peſte male habent. Nonum,quomodoventri,nemultum profluat,ne uè morti occurrat, prouidendum. Decimum, ſigna mitis & exitialis ponit. In ſingulis vero ſcopis rationem uniuerſalem conciſam & idoneam dixiſſe oportet. Venam igitur in adoleſcentibus,& pueris,& iuuenibus,qui necdũ in peſtem cecidere,vel in eam quidem leuem & obſcuram,ſecare oportet: magis vero etiã vbi conſtitutiones peſtilentes ſe ſe, ante aduẽtum febris & antequàm ſigna morbi apparuerint, declararint. Sed his qui decimum et quartum ætatis annum agunt,ſecanda. Agẽdum vero cucurbitulis cum iunioribus. Domus inſuper,in quibus decumbunt,perfrigerandæ. Cibis ueſcendum qui ex acerbis ſint elixati, neque non gelatis acetoſis, & acidis in ſartagine apparatis, lactucisq́;: Fontana vero aqua limpida, perfrigidaq́; propinanda,quæ ſi non adſit, niue perfrigeretur. domus vero in quibus iacent,ex hac frigida cõſpergantur. Ipſis autem ad tempus acida punica mala exhibeto, & decoctum tempeſtiuorum fructuum acidorum, atque acerborum, & acidas citri partes, vuasq́; acerbas, & ſycomora, quæq́; ſimilia ſunt his. Siquis vero calidiore temperie ſit affectus, ac peruratur,

ptissanæ succum admittito diligenter coctũ, sed ubi prius inieceris succi huius ex succo acidi punici mali, vtpote quartã partem. Si quis vero minus æstuat, polentis cum saccha re vescitor summo mane: Sed habeto potius nonnihil ex acidis alimentis, lentibusq́ & omphacio, & acidis punicis malis. quoniam hæc magis quàm reliqua sanguinem crassum reddunt, ac refrigerant, inhibentq́ ac repel- lunt pestem. Hæc enim victus ratio nullo non tempore pestilentibus constitutionibus est ex vsu, & malitiam minuit tuberculorũ, & affectuum, qui strangulare possunt, & vt summatim dicam, malorum omnium quæ de flaua bile, atque de sanguine oriuntur. Ve rum meridie aqua frigida perluantur, vel in natatorium descendãt, inibiq́ natare permit- tantur, atque admoneantur. Deuitent vero lac dulce & vinum, & palmulas, & mel, ac prorsus dulcia omnia, & calida cõdimenta, et δαυκία, idest vina condita ex pastinaca, & co lumbinas, & suillas carnes. Præter hæc vero si temperatura admodum calida sit humi- daq́, & putredini obnoxia, vel calida & sic- ca, ęstubus & inflammationi parata, sitq́ tem pus pestilens & malignum, medicamentum aliquod ex his, quæ paulò inferius dicentur, suppeditato. Et his, quidem qui calido &

ſicco, & peruſto ſunt temperamento, olera offerre confert frigida, humidaq́ꝫ, ſicuti maluam, cucurbitam betam, rumicem, & tetranguram. Ipſis vero dulcibus peponibus omnino abſtinendum. quòd ſi forte aliquid horum acceperint, exinde ſtatim ſuccum potanto tempeſtiuorum fructuum acidorum. Tu vero ipſos piſcibus nutrito, qui molli conſtent carne, & acido lacte, Raib vocato, ſcilicet lactis acetoſi ea parte quæ acidior eſt, quæq́ꝫ eſt veluti ſanies ex ipſo excreta, quam ſapiens hic vir Raib vocat. Verum obœſis & albis & rubeis, minus alimenti eſt offerendum perfrigerantis & ſiccantis, à nobis iam antea indicati. Atqui eæ admonitiones omnibus communes ſunto, ſcilicet vt abſtineant à labore, balneo, venere, motu, & mora ſub ſole, puluereq́ꝫ: item à potu aquæ ſtantis, à fructibus mollioribus, à leguminibus rubigine vitiatis, vel in putredinoſum affectum tendentibus, vel etiam humiditate expletis. Horum autem aluos ſi opus fuerit moueto ex prunorum damaſcenorum ſucco, & ex lactis ſero cũ ſacchare. Ipſos vero à ficubus, vuiſq́ꝫ arceto. quoniam ficus bullarum aduentum inhibent, ſimulq́ꝫ excrementa introrſum pellunt, ac præterea efficiunt, vt in ſuperficie corporis bullæ obſcuræ euadant. atqui vug

quidem ſanguinem flatu implent, & ad inſi-
gnem molem extollunt, faciunꝗ́ vt feruori & ebullitioni ſit accommodatus. Verum ſi aer admodum ſit peſtilens & putredinoſus & malignus, faciem multo ſtillatitio ex roſis abluito: imbuito vero lintea ex odoratis, & ex eiuſmodi liquidis, & naribus admoueto. Hæc enim prouidentia & diligentia admodum eſt ex vſu in aeris affectibus peſtilentibus & corruptis, & in morbis qui in populum peruagantur, deo bene iuuante. At infantibus nuper natis, & qui lac ſugũt, ſi quintum menſem exceſſerint, ſi bona carne præditi ſint, ſintꝗ́ albi, rubri'ue, cucurbitulas apponito. Nutrix vero his alenda eſt, quæ indicata ſunt in his viuendi formis. His autem, qui oblatum cibum capiunt, quantum præſenti ſtatui conuenit, ex prædictis ſuppeditato. Ne excidant igitur à memoria medicamenta, à quibus ſanguis craſſeſcit, frigeſitꝗ́, & putreſcere ac perturbari inhibetur, deo opitulante.

De præſeruatione à morbo, cum necdum ſigna peſtis apparuerint: & qua ratione deuitare oportet ne omnino conſtet, vel ne in immenſum prodeat vbi iam ſigna apparuerint. Cap. 5.

ARcet in vniuersum acidum omne, vt acetum, & lac, quod interueniente feruore acescit, quando probè fuerit insolatum, & acidæ citri partes. His autem commodiora sunt, quæcunque & astringunt, & acida sunt, cuiusmodi vua acerba, & rhus syriacus, & poma scilicet cotonea, & punica acida, & omnia quæ ex sui substantia sanguinem crassum reddunt, qualia sunt zizipha, & lentes, & coriandrum, & lactuca, & papaueris capita, & intybum, & solanum, & cinerula, psylliumq́. est & aliud medicamentum, quod exacerbationem & sanguinis & febris turbationem sedat, sed & iecori perusto prodest, & flauam excernit bilem. Rosarum contritarum sextulæ x. cinerulæ sextulæ xx. rhu syriaci, & psyllii, lentis expurgatę, oxyacanthæ, seminis portulacæ, seminis lactucæ, capitum papaueris albi, & papaueris singulorum sextulæ v. sandali albi sextulæ ii. s. Hæc ad tempus offer summo mane quantitate duarum sextularum cum vnciis quinq; succi acidi citri, vel succi punici mali, vel succi vuæ acerbæ, & similium. Prodest & oxyzacchar ad hunc modum apparatum. Sunto aceti acris pars vna, stillatitii rosarum partes duæ, miscentor, & in ipsis per tres dies macerentur foliorum rosarum siccarum contri-

tarum vnciæ quinque, roſarum Aegypti vnciæ duæ, radicum fœniculi vncia vna: & vbi ad eum modum coxeris percolato, dehinc ad aceti quantitatem iniicito ſaccharis duplum, triplumue, & quod coctum fuerit in globulos ex ſucco pſyllii conformato, quorum vrgente neceſſitate ſextulas tres cum vncia vna oxyzaccharis percolati propinato. Prodeſt vero magnifice medicamentum ad hunc modum apparatum huic morbo. maiore enim vi pollet vt intuiti iam ſæpe ſumus, adhuc vero & probatum eſt, & quod nimirum ex fructibus temporariis præparatur, molliores enim fructus ita appello, niſi forte id quod Indi compoſuere, confectionem noſtram bonitate excedat. Fatentur quidem Indi illi, ꝙ ſi noſtrum id, quod ex temporariis fructibus præparamus, aliquis vbi iam nouem papulæ effloruerint epotet, decimam nequaquam ædit. Noſtrum autem in hunc modum apparatur. Veteris aceti acris lib. iii. ſuccorum punici mali, acidę partis citri, & vuæ acerbæ, & oxyacanthę, & ſycomori, adhæc infuſionis rhu ſyriaci, & ſucci ziziphi, infuſionis lẽtis, & ταρχοῦ, (ideſt) intybi, ex Arabum lingua, quorundam Talmudiſtarum authoritate, ſed eam uocem Rabi Solomo per criſpellam interpretatur, nos

criſpinum,& cicerbitam appellamus)ſingu-lorum lib.vna. Quibus vbi ſaccharis libras tres inieceris, coxeriſq́; ad conſiſtentiam eius compoſiti liquoris,quem Syri iuleb vocant, ac dehinc cinerulæ albæ & optimæ libram mediam acceperis,in mortario mundo leui-gato, poſtea adiicito medicamenti ad eum modum apparati adhuc feruẽtis portionem, & cum piſtillo donec ambo ſint ſoluta & commixta conterito, fruſtulis vero anguriæ perturbantor, hederaceiſve lignis. verum præſtiterit anguriæ fruſtulis perturbaſſe. Tu vero, antequàm appareant ſigna peſtis, & vbi iam apparuerint, ſicut admonebimus vtitor. Hoc enim cuiuis affectui ſanguinis,& flauæ bilis, & ſuffocationis eſt ex vſu, ſed & bullis & conſimilibus, deo opitulante. Hæc eſt præſeruatio ipſa à peſte ante aduentum fe bris. Repellit enim hæc oportune, & ab re-pulſione efficit vt qui ipſo vtantur, vel non amplius ab hiſce, vel vix capi posſint, vt ſan guinis mutatio non ſimul tota ad alterum ſtatum fiat repente cum perturbatione & fer uore, & ſymptomatis neceſſarii periculi & timoris. Immo paulatim quidem & tempo-re,& ordine, adeo vt permutari coctio ſit, nõ putrefactio, & citra ſymptomata quidem,& periculoſas,& malignas,& letales febres,im-

mo & citra sanguineos affectus futuros quidem alias omnino.

De pestilentis morbi curatione. Cap. 6.

FEbris vero si accesserit, euidenter signa pestis ostendens, non inconsulto utendum his viuendi formis, sed habita consideratione, ac definitione, exacta animaduersione, quoniam periculum quod inde habetur maximum est valde. Nam dum sanguis perturbatur, dumque in tumorem eleuatur, & simul inaugetur, dumque natura contendit vt omnia excrementa repellat, & ad externa, & ad alias partes corporis excernat, si profecto opus non expleret, neque diligentia scopum crassefaciendi, atque extinguendi, cuius ante inuasionẽ opus erat, attigerit, necessum est semel ac bis terque exacerbationes aduentare. Tuncque non solum naturæ non opitulabere, sed nec operi ipsius repugnabis ac resistes. Neque enim fieri potest, vt quando vehemens instabit feruor, & perturbatio facta fuerit, sedes ipsam, nisi cum periculosis valde, scilicet cum his, quæ sanguinem præter modum refrigerent, atque addensent, sicuti cum opio, cicuta, lactucæ ac solani succo, & his similibus. Verum periculosus est hic curandi

ſcopus. Quoniam ſanguis fortaſſe ſimul co-
getur, & inſitus extinguetur calor. Tamen ſi
ſupra modum non perfrigerabis, non vtique
ſedare poteris feruorem morbi, neque calidi-
tati alienæ ac putredinoſę reluctari. Quæ ve
ro ſupramodum refrigerant, non raro quod
mediocre eſt præterlabuntur, & inſitum calo
rem extinguunt. Te igitur illius volumus
admonere, quod quidem medici vel per in-
ſcitiam, vel quòd parum in arte ſint exercita
ti contempſere, ne in futurum periculoſam
& erroneam curationem tentes. Cum igitur
videris ſigna peſtilentis morbi, corporis in-
quam tenſionem, crebram pandiculationem,
dorſi dolorem, ruborem oculorum, capitis
pulſationem, ingentem & ſublatum languen
tis pulſum, & magnam ſpirationem, & diffi-
ciles animi mores, & vrinam turbidam ac ru
bram, & corpus tangenti molle calidumq́;,
eorum inſtar, qui vſi ſunt lotione: ſi inquam
languens multa carne abundat, & viuendi
forma vſus ſit, quæ implet, tu venam incidi-
to, & quàm multum ſanguinis effundito, ſci-
licet ad animi defectionem vſque. optimum
vero eſt effundere de media cubiti vena, aut
de ſurculis eius. ea ſi non apparet, ſecato inter
nam, & ipſa non apparente, capitalem. ue-
rum detrahere præſtiterit de vena poplitis

interiore, media non inuenta. quoniam tales venæ sanguinem de magnis alui visceribus magis quàm capitalis, trahunt. Cum vero hæc signa admodum euidentia non erunt, veruntamen vehementia quidem, parum sanguinis fundito: sin minima, minimum. Et ad hunc modum ipsi, quæ febrem extinguunt porrigito, nimirum frigida, cuiusmodi est aqua in niue, quam si euomuerit, rursum propinato. Cumq; videris quòd ab extinguentibus sedatur febris, quodq; corporis tactus ad naturalem affectum redit, talem ne desere curationem. Depones igitur interea perturbationem omnem, & exacerbationem morbi pestilentis: est vero aqua, quæ in niue est perfrigerata ex his, quæ egregiè extinguunt, fregefaciuntq;, affatim & abunde propinata. scilicet quoad perfrigeratio in vẽtre sensu sit percepta. Quòd si præterea accedet febris, calorq; reuertatur, porrigito secundo quantitatem librarum trium ampliusve. idq; in horæ dimidio. Verum si redibit calor, sitq; venter aqua expletus, priorem vomito, rursumq; propinato. Sin videres aquam penetrasse, & languentem sudare, & vrinam promoueri, id tibi signum euidens esto, proximam esse sanitatem. Verum si aqua non permeauit, rursumq; calor quasi pacatus & inaugetur,

& reuertitur qualis erat, ampliór ve, tu frigidam aquam omitte, & ad medicamenta extinguentia ac sedantia, quæ iam antea ostendimus, declinato. Quòd si languens morbũ bene ferat, & iam morbus est imminutus, tali curandi modo hæreto. Sin videas malignam transmutationem succedere, & languens mœret, fertq́ permolestè, & eæ difficultates vincunt, scito necessum fore pestilentem morbũ, & incendium perturbari, atque exacerbari. Quocirca tunc oportet recedere ab his viuendi formis, & satagere, vt naturæ opitulemur. quò superfluitates excernat, excutiatq́, sicut nos nunc admonebimus.

Qua ratione oportet naturæ opitulari vt pestilentem morbum ad corporis cutem pellat Cap. 7.

LAnguentem in indumentis foueto, & in domo non admodum frigida prius tunicula plena indutum reclinato, & fasciis circa collum tuto admotis, & ad eum modum frigidam aquam paulatim sorbere imperato, & tunc magis si febris vehementer succendatur: frigida enim aqua, si paulatim sorbetur sudorem mouet, & ad expulsionem superfluitatem ad corporis superficiem dirigit,

& opitulatur. dehinc in mundas olas vbi feruidam aquam inieceris, vnam ad anteriorem partem, alteram ad posteriorem apponito, quò vapor in vniuersum corpus solo vultu excepto, efferatur, vt corpus rarefaciat, & sic excrementa expiret. Atqui opus est vt languens aerem suauem, frigidumque inspiret. Hac enim diligentia excrementa non modo facile expelluntur, sed etiam seruabis vires. neque vllam vel præstantiorem, vel conducibiliorem hac curatione est inuenire. Adhuc vero & corpus fricare, & calida aqua souere oportet, sicuti dicebamus. Quãobrem, & balnea & balneorum cauitates, δεξαμενάς vocant, & πτύελοι. idest balneorũ vasa, difficilia in tali affectu. immodice enim calefaciũt, & vires dissipant, faciuntque vt languens animi deliquio capiatur. Verum instante animi defectione (natura enim aliis omnibus spretis se erga se ipsam, & per se ipsam exercet) in periculis languens erit, magisque si vehementer & nulla interposita mora ab animi deliquio capiatur. nullumque est euidentius signum interitus in hac parte, quàm vt animi defectio, animi defectionem subsequatur. uires enim iam abolitas ac deiectas esse ostendit. Id vero si semel accidat, fortassis ab excrementis opprimi, atque extingui possent. Si-

nendum igitur non eſt, vt poſtquam foueris, humiditas in corporis ſuperficie immoretur, ſed exacte eſt & detergènda, & ſiccanda. Et hæc quidem facile excrementa expellunt, ſcilicet ſi natura infirma non ſit, ſintq; ſuperfluitates, nec craſſæ nec difficilis excretionis. Verum ſi febris quodam modo lenis & quieta eſſet, & languens animum prorſus deſpondeat, vixq; ferat morbum, peſtisq; difficile & tarde excernatur, medicamentis excutientibus poſt quintam diem vti eſt neceſſum. Atqui ea temere offerre non oportet, ſed diſtinctione ac conſideratione habita, ſicut quando de extinguentibus loquebamur, dictum fuit. delictum enim in hac parte, licet priori illi æquale non ſit, magnum eſt quidem. Quamobrem non oportet hiſce inconſulto vti. ſed priore quidem curatione vti eſt opus, quoad ſperes ſecunda non egere, magisq; ſi febris ita hebes ſit intus ſicuti eſt foris, id quod planè ex pulſu & inſpiratione tibi notum fiet, ſcilicet ſi nec celer, nec magna, nec frequens ſit, & vbi quantitas febris non duplũ vel amplius ſuſceperit incrementum. Cõſiderabis aũt an caloris vehementia languentem, vel ad interitum, vel non ſit adductura, id quod planè dignoſces quidem, ſi præſentem febrem cum aliis cõferas, à quibus vel languens vel alius

quidam eiusdem temperamenti & habitus cum languente captus fuit. Hæc si eundem cursum tenent, languens à morbo absoluetur. Tu vero his rursum vtitor, si instantibus pertubatione, & exacerbatione & excretione ad cutem, spectabis languentem facile stare, pulsumq; præterea & inspirationem bene habere. Quòd si videas excretionem ad cutem remorari, & in tali affectu offerre velis quæ valde extinguant, videbere naturæ aduersari, & ipsius actioni repugnare. Verum si accidat languentem ex vsu extinguentium contristari, & impatientem esse, nec eadem prius euenerint, te profecto deliquisse scito. vel etiam si pulsus accedat cordis. Quocirca illico cutem rarefacere oportet, sicut dicebamus, & calentem aquam offerre, in qua cocta sint & fœniculus & apii semen, quæq; posterius indicabuntur: quo nimirum morbus pestilens pro ratione imbecillitatis, caliditatis ac feruoris expellatur. Immo etiam vt spectabis languentem, vel facilè, vel difficulter huius incrementum ferre, sicut tibi à nobis superius monstratum fuit, & vt perspexeris ita facito in hac parte. Caricas luteas x x x. & passularum sine acinis vncias duas, vbi in aquæ lib. iii. inieceris lente feruefacito quoad liquescant, tu vero languenti libræ dimidiũ

porrigito per singulas tres accessiones, vbi ipsum prius in indumentis calefeceris, foueris que vt dicebamus. Aliud efficacius. Semen apii & fœniculi vbi in testula ex præmonstrato iure elixaris donec rubescat, & per colaueris, quantitatem trium vnciarum propinato. Aliud compositum in hunc modum, Rosarum contritarum sextulas tres, lentis præpurgatæ sextulas tres, caricas luteas numero decem, passularum albarum sine acinis sextulas duas, tragagāthes sextulas duas, laccæ præpurgatæ & prælotæ sextulas duas, fœniculi & seminis apii singulorum sextulas tres, aquæ libras duas, coquito simul, quoad libra vna extet, & vbi defæcaueris, libræ dimidium porrigito cum croci pondere duum ξιλοκόκκων, idest granorum ligni, & parte dimidia grani ligni bis vel ter necessitate vrgente. Iam igitur eorum memorabimur, quorum prouidentiam habere oportet.

De prouidentia oculi & gutturis Cap. 8.

OPortet autem in primis vbi signa pestis apparuerint, oculorum habere rationem, dehinc gutturis, nariumque: sicut nunc exponemus: Forte vero etiam cogeremur & volæ manus, & plantæ pedis. Quoniam ac-

cidit hasce partes ab vehementi dolore cruciari. nam ob duritiem pellis in his locis pestilens morbus inde excernitur difficulter. Tu pestis signis apparentibus oculis rosarum stillatitium non raro instillato, & consequenter die eadem sæpe faciē ablue frigida aqua, & irriga oculos ex eadem. Quod si pestis quidem sit mediocris & obscura, tali curatione contentus esto securitatis causa. nam obscura, & mediocris pestis, & quæ materiam paucam habet, raro de oculis exit. Vbi autem in initio videris exacerbationem ingentem, & multum pruritum palpebrarum, & ruborē in locis quibusdam oculorum, vt necessum sit tubercula de rubicundis efferri locis, tunc oportet vt valde roborantia oculo admoueantur. Quę vero insigniter roborant sunt, stillatitium rosarum, in quo rhus syriacus sit maceratus. Quod si amplius velis roborare, gallas contere cum rosarum stillatitio, & cortices acidi mali punici vbi pinsueris irrigato. Palpebras autem collyriis compositis ex glaucio, Acacia, & aloe illinito, vbi parti vnæ singulorum partem vnam addideris, & veluti croci decimam vnius horum partem. nonnihil etiam huius in oculum instillato. Quod si videas materiam admodum exuberare, et pestilentem morbum admodum vehemen-

hemen-

hementem esse, multamq́ adesse bilem flauam, & suspicaris necessum esse ab oculis expullulare (hoc vero dignosces prorsus, ex his quæ spectabuntur, scilicet ex rubore candidæ partis oculorum, & procidentia, atq́ emminentia eorundem) immo si videbis quod quæ in ipso instillantur, non repellunt quidem, sed sedant tantum, ac rursum reuertuntur qualia antea erant, vel etiam vehementiora: tu hæc omitte, & garum ex pane apparatum instillato. Pestis autem quæ in tunicula coniunctiua est enata, intuitum nequaquam lædit, at quæ in cornea contra pupillam expullulat, intuitui est impedimento: quatenus etiã ad crassitiei & tenuitatis proportionem pupillam abscondit. Post hoc autem ea quæ vehementer purgant & detergunt, sicut ostendemus, adhibere oportet. & forte quidem opus vel perficient, vel non. Si enim corpus crassis & duris sit imbutũ, sitq́ inclinans ætas, vel vuea multum expullulet, tu ipse, nonnihil collyrii iam indicati croco ipso inde ablato, parteq́ apposita lapidis hæmatitis instillato. id vero sępius facito in die, & oculum leniter vincito. Et hæc quidem de oculorũ prouidentia te scire oportet. Dehinc vero & gutturis. Et oris habere rationem, ne scilicet tubercula & bullæ in ipsis expullulẽt,

sintq; inspirationi impedimento, quoniam accidit non raro in peste vt languens in suffocationis affectum tendat. Quocirca praeueniendum est curatione. Namq; praeueniente suffocatione, neque spes salutis erit, neque curatio. Languentem enim oportet, vbi primũ apparuerint pestis signa, gargarizare in acidi punici mali succo, vel in infuso rhu syriaci, vel in succo sycomori, vel in quibusdam his similibus, quæ tunc indicauimus cum de extinguentibus loquebamur. Quòd si nihil eorum quæ indicauimus adsit, gargarizato ex frigida aqua pura. Id vero sæpius in die, quò de duobus alterum fiat, facito: vel vt in gutture expullulet prorsus nihil, vel paucum sit, si expullulet. Ii enim loci robore adepto ad ea excrementa suscipienda minus oportuni euadunt, à quibus sanè par est, vt suffocationes fiant. Euidentiora vero sunt hæc, vbi cum aliis signis raucosæ sunt voces, & difficulter spirent, & cum difficultate ab raucedine fuerint occupati, & morsum in gutture patiantur. Cum ergo hæc adeo insignia esse videris, tu post perturbationem & exacerbationem vniuersæ pestis venam seca, quæ ad caput tendit. Vbi vero pestis læsionem solam, ac nonmortem affert, neque suffocari languentem suspicaris, ac neque est incendium

vehemens: psyllii succum exhibeto, & oleum amygdalarum, & sacchar. ad hunc modum apparata. sunto amygdalarum purgatarum pars vna, & seminis cucurbitę partes duæ, & saccharis partes tres, vbi expresseris propinato. Quòd si aluus profluxerit, gummi arabicum apponito, & puram tragaganth am, & succum cotoneorum qui subsidentiam fecit. Dehinc adhunc modum articulis curam adhibeto, ne forte in ipsis immodice expullulet pernitiosa pestis, & corrumpat os, & detegat ossa, & tendones vinculaq́;. Quamobrem ad horum curationē properato vt dicebamus. Sandalo ipsos, glaucio, & bolo armeno, & rosis, & aceto, & rosarum stillatitio illinito. eas vero quæ ab his distant particulas ne abundè illinito. Quòd si multum expullulabunt, tu vbi scarificaueris, effunde quæ inibi continentur, ac ne occasionem vel præterito, vel abiicito, vt qui noueris conctationis periculum in hac parte non esse negligendum. Inde vero naribus & auribus, ne in ipsis multum expullulet, ac languentem lædat, prouideto, magisq́; si intus in aure expullulabit. Marmor igitur cum aceto & collyrio ex glaucio & dissoluto croco apparato leuigare oportet, intusq́; in aurem bis ac ter per singulos dies iniicere. Quòd si in volis manuum expullu-

labit, tu hasce ex oleo tepenti, quo gossipia sint imbuta, multum refricato, & in calida aqua foueto. Verum si dolor nõ sedetur, nec pestis facile expellatur, tu sessamum prępurgatum vbi contuseris, & in lacte maceraueris, ipsas illinito, & in linteo per totam noctẽ adligato. dehinc vbi ammoueris, & calenti aqua foueris, rursum illinito. Verum si velis, palmulas vbi contuseris & in butyro maceraueris, vel in seminis sessami fæce illinito, siquidem hæc, & consimilia cutẽ remolliunt, faciuntq; vt pestis facilè excernatur, & dolorem sedant,

De pestem celeriter concoquentibus. Cap. 9.

EA igitur, quæ pestem cito concoquunt, explicemus. Vbi igitur post pestis expullulationem videris quòd coctio protelatur, & languentis affectus bene habet, & inspiratio & pulsus modum seruant, neque grauiter fert morbum languens: tunc coctionis celeritati opitulandum. Quòd si pustulas duras non secus atque verrucas esse intuearis, & languentis affectus haud bene habet, & malum ad incrementum tendit: ne tentaueris coctioni opitulari, quoniam id fieri ne-

quit, cum puſtulæ ſint letales. Sin mitis ſit affectus, foueto ex calenti aqua in qua chamemelum, melilotum, althæa, violæ, & furfur triticeum ſint cocta, & in olla ſicut antea dicebamus, admoueto. Atqui in initio & hoc tempore exiccantia omnia, & fumũ deuitare oportet, quoad ſcilicet coctio fiat pro ratiõe. dehinc eas quæ magnæ ſunt, quæq́ modum excedunt ſcarificare eſt opus, & ſeroſitatem quæ in ipſis eſt ex flacido goſſipio mundoq́ exiccare, & fumum admouere, qui de cortice exhalat vel ſiccæ amygdalæ vel ſiccæ myrti, vel de foliis ſiccæ roſæ, vel de ſandalo, vel de folio Iridis. Verum per æſtatem folia roſarũ ſunt præſtantiora, ſicut per hyemem pulegii. Si vero quod ſeroſum eſt exuberet, roſam leuigatam, aut farinam vel oryzæ vel millii vbi in linteum tenue rarumq́ inieceris, languentem in ipſum declinato. Quòd ſi forte languens ex his ſit quorum corpus vlcuſculis ſcatet: tu facto ſtragulo ex lilio, & ipſo irrorato aſpergine ex bolo & myrto apparata, ægrum in ipſum reclinato. Quòd ſi corporis particula ea ſit, quæ vlcuſculis male habet, ſpargito contritam aſperginem ex aloe, & thure, & diſſoluto croco, & draconis ſanguine apparatam.

De exiccatione eorum quæ coctionem receperunt Cap. 10.

VErum si rumpantur ex seipsis, hæc exiccato. Quamobrem ex salibus adhunc modū Arefacito. olei vnciam vnam, salis gadirici sextulas duas. Vbi ligaueris ad limacis leuitatem, deinceps in hunc modum vt æquū est miscueris, stupa corpus vniuersum abstergito, his exceptis locis, qui sunt vlcerati: non enim hæc medicamenta sunt apponenda partibus vlceratis, ne vehementer ab ipsis errodantur. Vbi vero ad horam inunxeris tunc ex aqua, in qua lutei myrobalani, & myrti folia, & punici mali cortices cocta fuerint, perluito. Et si hęc quidem opus perfecerint, esto. Sin minus, Bolum album minimeq́ ruboris participem vbi acceperis & veluti decimam huius partem gadirici salis exactè leuigaueris, cum stupa illinito, & inde ad duas horas abluito.

Quomodo squamulas & crustas in peste expurgare oportet. Cap. 11.

QVando vero iam integre fuerint exiccatæ, maneatq́ adhuc residuum in corpore, considerato quid in numero earum te-

nue ſit, & exactè ſiccum, & humore carens, & in ipſum oleum ſeſaminum tepidum ſemel & bis & vlterius quoad remolleſcat, & ex ſeſe decidat, inſtillato. Sed quæ in facie ſunt, non hiſce. ſed oleo piſtaceo opus habent. Si vero humiditas inſit, leuiter abſq; oleo quopiam expolito. Quòd ſi non multa humiditas eiectæ cruſtæ ſubeſt, detergito ex flaccido goſſipio, ſicut dictum fuit. Verum ſi multa quidem ſpargito attritam aſperginem, ſcilicet vbi myrrham acceperis, vel aloem, vel thus, vel horum quoddam, & leuigaueris, & & in tenuem pollinem redegeris, ſpargito ſuper ipſam, & magis quidem ſi iam imminuta, & veluti deterſa ſit, & ſinito immorari donec altera ſquamula exoriatur. Verum ſi puſtulæ in corpore carent cauitate, & purgatæ non ſint, ſtupam & ſales admoueto: ſin ſiccæ ſunt, nihil quoad ex ſeſe exciderint, adhibeto.

Cicatrices quomodo de oculis & corpore vniuerſo delere oportet Cap. 12.

CIcatrices duobus in locis fiunt, vel in corpore vel in oculo. oculus igitur & caligat, & albeſcit. corpus vero cicatricem ſeruat, ſcilicet ſi molle ſit & tenui cute. vnde difficulter ſanari poſſunt, Verum reuocanda

ſunt ad memoriam quæ cicatricem ducunt & detergunt. Sunt quidem gangrænicum nitrum, & ſal tzabaricon, adarce, exuſti cancri, veſpertilio, paſſerculus, ſalſamentum, muris ſtercus, acori radix, ebeni ſcobes, mamiras, tutia, hæmatites, ærugo, ſacchar combuſtum, cõbuſta fæx aceti, rhus pars corticea, myrrha, beronica inſigniter, oleum amygdalinum, lactuca agreſtis, lignorum caries, moſchus. Hæc à balneo admouere optimum. Ex his vero, quæ mollia ſunt, mollioribus corporibus ſunt ex vſu, ac magis quidẽ corporibus mollibus humidisq́. Valent pellendis albuginibus oculorum, ſacchar, & ſarcacolla. Aliud valentius. Aeruginis ſextulas ſeptẽ, myrrhæ, aſſæ fœtidæ, ammoniaci, ſarcocollæ, ſingulorum ſextulas duas, adarces, & nitri, & dragunculi ſingulorum ſextulas duas, amomi ſextulas ſeptem, mamiræ (hæc radicula eſt cuiuſdam herbæ, frequentes geniculos habentis) ſextulas ſeptem. coquantur in libris decem aquæ vel pluribus etiam quoad liquentur, & craſſeſcat aqua, dehinc in ebeno ad conſiſtentiam vſque leuigato, & tempore oportuno oculo ex ſpecillo admoueto: ac dehinc vbi deſieris, molles aſpergines effundito. Quòd ſi rubore oculum tingi intuearis, pro tempore hanc curationem omittito. Quoniam vehe-

mens ſit valde, dehinc rurſum adhibeto. Quę vero cicatricibus adducendis in corpore vniuerſo ſunt ex vſu, ſunt hæc. ſpuma argenti dealbata, arundinis radix ſicca, oſſiũ, & ſandali ſcobes, coſti radix, ſarcocolla, amaræ amygdalæ, balſami fructus, raphani, & peponis ſemen, farina fabarum, & oryzę, & lupinorum, & faſeolorum: hæc omnia vbi in aqua coxeris, in qua oryza ſit macerata, vel in ptiſſanæ ſucco, & illinieris, refricato. Aliud. Farinæ fabarum, & cicerum ſingulorũ ſextulas duas, ſeminis peponum ſextulas. iii. ſpumæ argenti combuſtæ ſextulã dimidiã, radicum arundinis ſiccarum ſextulas duas. hæc omnia vbi in ſucco ptiſſanæ leuigaueris, illinito. vel in balneo quidem, vel poſtquàm languens euaporatione vſus fuerit, & fotu per ollas plenas calente aqua. Quòd ſi etiam lotione vteretur, peponis cortex, violæ ſiccæ, & furfur, cicerq́ꝫ aqua incoquantur, & cum diligentia rifricetur. Aliud valentius. Fabaceæ farinæ ſextulas tres, piperis ſextulam vnam, ſeminis cardami ſextulas duas, argenti ſpumæ dealbatæ ſextulas duas: & vbi inieceris raphani ſuccũ, illinito. Et hæc quidem ſunt, quæ cicatrices ducunt. Quòd ſi inungere velis cauitates corpusq́ꝫ applanare, admoue quæ impinguant, & frequenter laua, & refrica diligẽter.

De victus ratione, & alimentis eorum qui capti sunt à pestilenti morbo. Cap. 13.

HIs igitur succum ptissanæ offerre oportet diligenter coctum, scilicet si febris sit excocta quodammodo & mitis, & aluus vt decuit nequaquam fluxit. At si multus insit calor, & profluxit aluus, medietatem punici mali iniicito contusis ipsius granis. Verum cortices punici mali & membranas deuitato, subductiuę cum sint. Quòd si languēs sit vigil, iniicito & ptissanæ succum, & eius dimidium ex papaueris succo. Quòd si multum excernit venter, sunto succorum æquales partes, scilicet & ptissanæ pariter, & granorum acidi punici mali, & capitum papaueris. hæc vbi coxeris, vel pura exhibeto, vel cum cinerula. Quòd si ex immodico alui profluuio cogereris, medicamentis vtitor, quæ paulo post indicabuntur. Quin immo & ptissanæ succus cum acidi punici mali succo temperatus correpto à morbo pestilenti prodest, & ei magis qui ex incendio male habet. At cucurbitæ succus, necnon indici peponis, & tetranguri, & psyllii, & talia à quibus pituita generatur, accōmoda sunt optimaq́ꝫ. Verum largius incendio quàm pesti opitulantur, modo ne aliqua sæuities pestem co-

mitetur, & cum vigilia vehemens insit calor. Verum in peste mitiore hæc non sunt temere offerenda, quoniam & morbum producunt, & crudum reddunt. Quamobrem te ad corporis proportionem, & ad iam dictos affectus conuerti oportet. Pesti enim, quæ de humiditate generatur, quæq; de putredinosa caliditate succenditur, cum frigefacientibus siccantia, & crassefacientia offerre oportet, velut punici acidi mali succum, vuæq; acerbæ & similia. At incendio, quod ex sanguinis bile admodum sincera constat, humectantia cum frigefacientibus sunt offerenda, vt corruptus sanguis eius qui in incendio male habet, superetur. Similis est is aquæ stãti, quæ putredinem separatam habet, & tenuitatem spirat, sole nimirum ipsam & coquente & in vaporem conuertente: Immo & ei, quæ vbi ingentem malitiam duxit, commixta est cum aqua vel pluuiali, & etiã profluenti, & potabili, quæ degenerat, & immutatur. Atqui pestilentia affecto etiam polenta lota cum sacchare opitulatur, vel in succo punici mali, vel in zulapio: scilicet pro vrgẽtis necessitate, & aluo retinenda & mouenda, & calore augendo & minuendo. Verum cõducibilior est succus ptissanæ his, qui pestilentia male habent, quoniam facile subintrat, &

thoraci & gutturi opitulatur, facitq́ pro pro portionis ratione. Vbi præterea non ignoraueris quòd ptiſſanæ ſuccus prodeſt captis incendio, vel etiam peſte, modo ne ſit valde nequam. Quòd ſi ad eum modum habet, tu purgatam lentem cum ſucco acidi punici mali offerto. Hoſce vero etiam iuuat lentis farina cum frigida aqua. Hoc vero etiam nõ ignorato, quòd his frigida aqua confert, qui ab incendio ſunt occupati, & quòd his minus affert periculi, quàm his qui à peſte detinentur. Etenim his ſymptoma nullum accedit ex frigidæ aquæ vſu. Nihilominus ſi videris peſte laborantem valde exuri, & denſum ſpiritum, denſumq́ pulſum habere, extinguentibus vtitor diligenter: ſin parum quidem, paruis: verum ſi multum, multis. Volatile autem ne ſinito manducare, niſi ipſorum pulſus & inſpiratio affectum receperint naturalem, & ſquamulæ aruerint exciderintq́.

De curatione ventris eorum qui à peſtilentia male habent Cap. 14.

SAepiſſime accidit in hoc morbo, vt profluat per inclinationem venter, magisq́ in incendio, Hæc igitur quæ ſubducunt poſt

iudicationem morbi cauere oportet. tametsi venter quàm maxime siccus esset. Verum si opus esset in morbi initio,& ante inclinationem offerre, partim quidem ob caloris excessum, & capitis pulsationem,partim vero vt natura alleuietur, & morbi materia minuatur. scilicet si admodum venter & siccescat, & cohibeatur: Et hoc quidem prorsus cõiectabere, si corpus videris ante vel post venæ sectionẽ,non tabidum nec viribus præstans, immo & exturgens & exertum, non submissum cum albore & exiguo rubore, & imbecilli febre, & pulsu vndoso. Hæc enim omnia si concurrant, non est opus venæ sectione, sed his solum quæ humiditatem tollunt, ac præsertim,cum apparuerint signa, & multa carne abundent,sitq; decolor, minimeq; ruber,febris hebes. Tunc myrabolanum coctũ cum sacchare & succo acidi punici mali eius vaginis, quæ interstitia sunt,vnà contusis solum confert.Quoniam hæc duo medicamenta e corpore multam humiditatem demunt nullo calore concitato, magisq; punici mali succus.His vero,qui in incendium inciderũt, liquidum damascenorum succum cum zulapio propinato.Detersiuum vero nihil adiicito,quoniam hæc in hisce morbis,vt mel,lædunt calidos temperamento & sanos,languẽ

tem enim & faſtidioſum & implacidum red dunt, nauſeamq́; adaugent. Sicut vero in his conuenit ſecare venam, quando nulla ſpes eſt aliter ſedari poſſe: partim quidem vt natura à plenitudine ſubleuetur, & vt ſuſpicionem ſuffocationis languentis deuitemus: partim vero vt plenitudo, & venarum & arteriarum tenſio, quæ neceſſario cum malis ſymptomatis fit, auferantur. Ita etiam decens eſt in incendii initio excernere bilioſum ſuccum quendam qui admodum ſuperabundat, dehinc ad hunc modnm decēter porrigere quæ extinguant. Id quod ſcies, cum videris vehementem flammam, & oris amarorem, vomitumq́;. Ea vero ſi abſint, ſcito magnitudinem nō eſſe multam. Si vero languens perſpiret, & ſiti careat vomituq́;, incendium minus eſt malignum. faſtidium enim inflammationi & exuſtioni proportione reſpondet. Et hæc quidem te ex diligentia circa ventrem incipientibus his duobus morbis noſſe oportet. Quando autem aluus profluet, loco ſucci ptiſſanæ polentas exhibeto. vbi vaginas etiā acidi punici mali ſimul coxeris, adiectis & gummi arabico, & cinerula exacte ad leuitatem limacis leuigatis. Quòd ſi vis, ante ptiſſanæ cremorem, hæc porrigito: dehinc cremorem adhunc modum, roſas contuſas, &

tritam cinerulam,acidam citri partem, psyllii semen,rhun syriacum,oxyacantham,gummi arabicum, bolum, caput papaueris, sint omnium pars æqua. & suauis rosæ velutiillorum pars dimidia, & simplicis &acidi cotoneorum succi sextulæ duæ. Quód si aluus adhuc subducitur nec ab hisce cohibetur, Rhaib propinato,hoc est acidi lactis serosam partem cum pane torrefacto, & gummi arabici parte exigua. Quoniam ferè maxime eorum parti alui succedit fluor. Tu igitur etiã ad spectatos affectus curationes adhibeto.

De pestilentia miti ac letali Cap. 15.

IAm igitur tempus instat vt de pestilentiis mitibus & letalibus verba faciamus. Duo hi morbi acuti cum sint, communibus signis letalium inquam morborum, & mitiorum hęrent. Cuiusmodi est,animi seruari morem, constare mente,bene spirantem esse,ciborum oblationem minime ægreferre,facile & leuiter dimoueri,bonos habere pulsus,morbum ab languente sperni, belle decumbere, raró per somnum volutari, & quæ similia sunt his. Et ex bonorum signorum notitia, scientia est contrariorum. Quæ nos breuibus in integro nostro volumine patefecimus. Quæ

vero propria ſunt duorum morborum, ſunt hæc. In morbo peſtilenti puſtulæ albæ, & calidæ, & ingentes, & inuicem ſeparatæ, & paucæ, modum ſeruantes, & quæ abſque ingenti febre, abſque angore, & impatientia facile excernuntur: & cum languens dum iudicatur, ab omnibus malis conquieſcit, & prorſus poſt integram expullulationem quieſcit, & miteſcit, nullis vel reliquiis vel perturbatione manentibus: ſic morbus mitior eſt, minorią; ſubeſt mutationi: Ac nihilominus quidem ſi albæ ſunt & ingentes, tametſi & multæ ſint, & coniunctæ, non modo ſi facile excernantur, immo ſi facta excretione bene ferat languens, neque angitur, ac neque exuberet calor, mites ſunt & ipſæ. Quæ ſi albæ ſint quidem, & difficulter excernantur, immo ſi peracta excretione haud facile ferat languẽs, quodam modo mediocritatem ſeruant, & ad vtrunque æquè inclinant. In numero vero albarum eæ ſunt malignæ, quæ coniunctæ ſunt ſimul & ſeſe mutuo intrant, & cum explicantur fit vna ex earum multis, & quæ circulo amplam regionẽ ex circunſtanti corpore ambiunt, quæcą; pinguitudinis adipis veformam habent. Quinimmo & quæ interalbas ſunt exiguæ, & quæ humore carent verrucarum inſtar, eatenus ſunt malignæ,

quate-

quatenus difficulter concoquuntur. Adhuc vero magis, si languens impatiens sit facta excretione. Sin impatientia, & languentis affectus ad vltimam vsque excretionem ad eũ modum perseuerent, id letale. Quæ vero sub viridi colore, & quæ rubiginoso, & quæ nigro constant, letales omnes. Si vero accidat languentem cum his nauseare, & cordis dolore premi, adhuc peius, & interitus paratior. Quod si in pestilenti morbo febris post excretionẽ augeretur, difficile: sin deleatur, mitius. Verũ si pestilens morbus secundo emergat, materiæ copiam ostendit. Qui si sit ex miti genere, salutis est spes sin t ex letali, mors expectanda. Atqui incendia leuiora sunt si carent rubore ingenti. Verum pustulę pallidæ, sunt malignæ. Virides autem & rubiginosæ, letales. Et hæc quidem duo genera, si iam veluti detersa & obscurata sunt, ac rursus proferantur, letale; verum si cum his accidat & nauseare & animi angore premi, animi deliquium exitiosum sequetur sensim, immo cito quidem modo ne sit intermittens morbus. Atqui si morbus pestilẽs expullulabit, à quo aduentabit febris, à primo inquam die, scito velocis motus esse, & boni euentus: sin ad tertiam vsque diem hebes esse posset. Quod si in iudicialibus diebus efflorebit, & ex miti-

bus magisq́ꝫ si languens ab initio facile tolerabit. Et contra si morbus pestilens vbi continuari inceperit, atque in latum pandi, & vehementer angitur languens, & turget venter, vicina est mors. Cum vero hi duo morbi interim quidē delentur, interim uero apparēt, & languens nullo non tempore conflictatur. sunt exitiales, qualis qualis sit color. Verū in pustulis albis raro contēplati sumus desipientiam, animiq́ꝫ angorem. Vbi vero vel in crure, vel in manu, vel alio in membro in pestilēti morbo accidat, initio fieri dolorem ingentem, colorq́ꝫ dolentis membri vel subuiridis vel niger appareat, viresq́ꝫ infirmentur, & invalescat dolor, letale. Sin vires roborētur, aderit salus, modo ne pars dolore affecta obputrescat. Verum si imbecillus quodammodo roboretur, & initio ipsā scarificaris, iuuabis multum & à putredine liberabis. Quāobrem in eiuscemodi malis frigefacientia particulæ nequaquā admouere oportet, sed facere duorum alterum, vel scarificare vt dicebamus, vel calida aqua perfundere, scilicet si ab initio spectabis languentem faciliter tolerare.

Morbi causas explicuimus, symptomataq́ꝫ, nec non præseruationem, & curationes. reliquum est ut orationi finem faciamus.

FINIS.